

9. Лосев А.Ф. Жизненный и творческий путь Платона / А.Ф. Лосев // Платон. Соч. : в 3 т. – М. : Мысль. – 1968–1972. – . – Т. 1. – 1968. – С. 5–73.
10. Платон. Парменид // Платон. Соч. : в 3 т. – М. : Мысль. – 1968–1972. – . – Т. 2. – 1970. – С. 401–477.
11. Платон. Государство // Платон. Соч. : в 3 т. – М. : Мысль. – 1968–1972. – . – Т. 3, Ч. 1. – 1971. – С. 89–454.
12. Хайдеггер М. Парменид / М. Хайдеггер. – СПб. : Изд. «Владимир Даль». – 2008. – 384 с.
13. Хайдеггер М. Что такое метафизика? / М. Хайдеггер. Лекции о метафизике: 3-е изд. – М. : Издательский Дом ЯСК, 2016. – 176 с.
14. Шеллинг Ф.В.Й. Об отношении реального к идеальному в природе / Ф.В.Й. Шеллинг // Сочинения : в 2 т. – М., 1989 – . – Т. 2. – С. 34–51.

Асафайло В.В.,

*аспірант кафедри соціології та психології
факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

БОРЬБА З ПОЛІТИЧНОЮ КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ІДЕЯ, ДІЯ ТА ПРОТИДІЯ

Анотація

Статтю присвячено актуальній для сучасного політологічного дискурсу темі – дослідженню проблеми політичної корупції. Визначено ідейні джерела антикорупційної діяльності; розглянуто економічні, соціальні та політичні складники політичної корупції; обґрунтовано її небезпеку для всього комплексу суспільних відносин. Політична корупція, на відміну від побутової («повсякденної»), системно спотворює соціальні відносини та стає на заваді завершенню демократичного переходу в пострадянських країнах. З'ясовано, що створення дієвих інституцій держави та громадянського суспільства щодо протидії політичній корупції має поєднуватися з активною інформаційною кампанією, формуванням антикорупційного дискурсу в просторі соціальних комунікацій. Увагу зосереджено на особливостях боротьби з політичною корупцією в процесі демократизації суспільства. На відміну від авторитаризму та тоталітаризму протидія політичній корупції в умовах демократизації суттєво ускладнюється як на інституційному, так і на комунікативному рівнях.

Вступ

Борьба з політичною корупцією є одним із важливих і складних соціальних завдань, яке необхідно вирішити для завершення демократичного переходу в усіх без винятку пострадянських країнах.

В основі політичної корупції лежить ідея отримання ренти від політичної діяльності в широкому розумінні цього поняття. Мова йде про ренту від бюрократичної діяльності в просторі публічного адміністрування й публічної політики, а також від політичної діяльності партійних лідерів, депутатів усіх рівнів, політичних технологів та представників мас-медіа.

Боротьба з політичною корупцією ґрунтується на ідеях демократії, свободи слова, прав людини, рівності громадян перед законом. У сучасних умовах політична корупція – це один із головних факторів, що стає на заваді впровадженню реформ, завершенню демократичного транзиту.

Особливої ваги й актуальності набуває протидія політичній корупції в пострадянських країнах, що стали на шлях демократизації, адже в них ситуація значно ускладнюється тим, що в посттоталітарних суспільствах не було сформовано дієвих інституційних запобіжників корупції.

Навпаки, політична корупція поступово перетворюється з девіантної поведінки окремих представників політичної еліти на загальну норму, а в політичних відносинах утворюються ієрархічні піраміди та корупційні цикли, у яких задіяні представники як влади, так і опозиції. Боротьба з політичною корупцією є однією з головних проблем у процесі демократизації пострадянських країн, а протидія цій боротьбі – важливою складовою частиною діяльності пострадянських політичних акторів.

Завдання забезпечення ефективних правових, інституційних, організаційних і комунікативних механізмів протидії політичній корупції є одним із найбільш актуальних для політичної системи України впродовж усіх років незалежності. Протидія політичній корупції – це багатовимірна проблема, яка має не лише політичний, а й економічний, соціальний, історичний, культурний складники.

Водночас боротьба з політичною корупцією є важливим завданням для тих країн, які ставлять амбітну мету – забезпечення економічного розвитку та політичної стабільності. Це зумовлено тим, що політична корупція, на відміну від повсякденної (так званої побутової), спотворює весь комплекс соціальних і політичних відносин, стає на заваді розвитку не лише одного індивіда чи навіть окремої соціальної сфери, а суспільства загалом.

Саме тому найбільш ефективним і водночас найскладнішим засобом протидії політичній корупції є формування сталих демократичних інститутів влади. Уся політична історія незалежної України стала прикладом важкої боротьби за створення й утвердження дієвих інституцій щодо протидії політичній корупції, як державних, так і громадських. Натомість політична корупція поступово перетворилась на чинник, що не лише реально загрожує демократизації політичного процесу, а й кидає виклик національній безпеці та конституційному ладу держави.

1. Політична корупція як складова частина процесу делегітимації влади

Політична корупція є складником процесу делегітимації влади, оскільки це цілком нелегітимне використання політиками та чиновниками (учасниками політичного процесу й публічного адміністрування) власних повноважень і можливостей із метою отримання незаконної вигоди. У традиції публічного вибору говорять про намагання політичних суб'єктів отримати ренту від державної посади. Важливим у цьому контексті є розуміння меж приватного та публічного просторів, адже політична корупція сприяє конвертуванню суспільного блага в приватне. На думку українського дослідника Є. Невмержицького, політична корупція – це «будь-які дії чиновників, якщо вони відходять від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди» [3].

Політична корупція в Україні зумовлена вадами політичної системи радянського періоду: надмірною концентрацією влади та власності (як сказали б сьогодні,

«потоків») у руках держави, централізацією прийняття рішень, несправедливим розподілом благ між різними соціальними класами та суспільними групами.

Важливість проблеми протидії політичній корупції в процесі демократизації зумовила появу досить великої кількості ґрунтовних праць, присвячених окремим політичним, правовим, соціокультурним та економічним аспектам протидії політичній корупції. Варто назвати роботи Л. Аркуші, О. Дудорова, В. Лукомського, Є. Невмержицького, С. Шалгунова та інших учених. Окремі аспекти протидії політичній корупції в широкому контексті соціальної трансформації й демократизації на пострадянському просторі розглядались у працях В. Андрущенка, Л. Багрій-Шахматова, О. Бабкіної, Є. Головахи, В. Горбатенка, В. Зеленецького, В. Полохала, М. Розумного, Д. Яковлева та інших науковців.

З огляду на глобальний характер проблеми політичної корупції та протидії їй необхідно згадати праці зарубіжних учених – політологів, соціологів, юристів (зокрема, Р. Андерсона, Л. Астаф'єва, С. Беркмана, Ф. Вільямса, Д. Кауфмана, Г. Колбеча, В. Комісарова, Р. Лейкена, Д. Лойда, К. Мішель, Дж. Ная, В. Парсонса, Дж. Пікареллі, Ф. Фукуями, Л. Шеллі та інших), а також міжнародні акти та інші документи.

До причин виникнення й поширення політичної корупції варто віднести історичні, політичні, економічні, психологічні, правові та організаційні. Серед історичних причин однією з головних є корупційні традиції радянської спадщини.

Детальний розгляд причин політичної корупції в Україні представлено в роботі І. Чемериса. Зокрема, до політичних причин поширення корупції він відносить «відсутність стратегії формування та здійснення суспільних перетворень, відсутність програмованості й предметності у впровадженні демократичних засад у різні сфери суспільного життя, недосконалість антикорупційної політики» тощо [6].

Серед економічних причин переважають процеси розподілу та перерозподілу власності, зміни її форм, прагнення нових підприємницьких структур, у тому числі кримінальних, вирішити через державний апарат свої проблеми, низький рівень заробітної плати державних службовців нижчої й середньої ланок, наявність великої різниці в оплаті праці службовців державного та приватного секторів тощо.

До правових причин відносять неналежне забезпечення реалізації в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших інститутів держави й суспільства принципів верховенства права та законності, відсутність на нормативному рівні цілісної системи засобів запобіжного впливу на причини й умови виникнення корупційних проявів, безсистемну зміну законодавчих та інших правових норм, ослаблення нагляду й контролю за їх виконанням.

Серед організаційних причин варто назвати наявність рудиментів старої командно-адміністративної системи у вигляді надмірно великого державного управлінського та службово-обслуговуючого апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями, зокрема й розпорядчо-дозвільного змісту, тощо.

На особливу увагу заслуговують психологічні причини поширення політичної корупції, а саме: повільний розвиток антикорупційної свідомості суспільства, поширеність у суспільстві уявлень про припустимість, ефективність і невідворотність корупційних зв'язків, поширення корисливих мотивів у діяльності державних службовців, їх готовність до порушення закону, норм моралі, професійної честі [6].

У разі, якщо політична корупція не зустрічає реальної протидії з боку ефективних політичних інститутів на різних рівнях політичної взаємодії, вона здатна перетворитись із девіантної поведінки окремих політичних акторів на норму

політичних відносин. У зоні небезпеки традиційно перебувають пострадянські країни, у системі влади яких утворюються корупційні ієрархії (що забезпечують рух не лише коштів і благ, а й політичних капіталів та кар'єр) і «замкнені корупційні цикли» (у яких беруть участь представники різних політичних та владних інститутів).

М. Мельник вважає: «Суб'єктом корупції (корупційних правопорушень) є особа, уповноважена на виконання функцій держави. Водночас суб'єктами корупційних відносин у деяких випадках можуть бути також інші, у тому числі приватні, особи, наприклад особи, які вступають у протиправні відносини із суб'єктом корупції (давання/одержання хабара)» [2].

У процесі переходу від авторитаризму до демократії політична корупція стає одним з основних факторів, який стає на заваді демократизації політичної системи, реформам, ефективності та відкритості діяльності органів влади.

Повною мірою це стосується сучасного українського суспільства, у якому боротьба з корупцією була проголошена як важливий складник реформ, а проблема протидії корупції увійшла до порядку денного суспільства, мас-медіа й політичного класу.

При цьому, відповідно до даних організації «Transparency International», 56% громадян України визначають корупцію як одну з головних проблем у державі, майже половина вважають, що на урядові рішення впливають олігархи, а 86% негативно оцінюють спроби української влади викоринити корупцію (понад 70% переконані, що уряд не зацікавлений у протидії корупції) [1].

Джерела корупції сягають ще радянського періоду, особливо вона розцвіла за часів «пізнього» Союзу – правління Л. Брежнєва. Критик радянського «реального комунізму» (а згодом і демократичних реформ у посткомуністичній Росії) О. Зинов'єв вбачав джерело політичної корупції за радянських часів у повсякденній культурі «радянської людини». Варто погодитись із такою думкою згаданого автора: «Комуністичне суспільство повністю було пристосоване до системи управління, держава виростала з явищ комунальності та сама стала їхнім розвитком у масштабах цілої країни. <...> Держава перебрала всі ті функції, які в західних країнах виконують приватні підприємці та їхні контори, банки й будь-які недержавні механізми самоорганізації. <...> Також суттєве значення мала особистість Л. Брежнєва, який «жив сам і давав жити іншим» (особливо порівнюючи з періодом масштабних «чисток» сталінського часу), потураючи корупції у власній родині та найближчому оточенні» [9, с. 158].

Саме тому необхідно говорити про чітке розмежування понять політичної й бюрократичної корупції та визначення їх місця в процесі вироблення політичних рішень і реалізації внутрішньої й зовнішньої політики. І якщо політична корупція скоріше притаманна стадії вироблення політики (прийняття політичних рішень щодо діяльності тих чи інших політичних інститутів, утворення спільних «правил гри»), то бюрократична корупція (до якої громадяни призвичаїлись ще за радянських часів) виникає на етапі реалізації політики (у площині публічного адміністрування).

Джерелом політичної корупції є система радянських зв'язків епохи дефіциту та державного розподілу більшості суспільних благ під політичним керівництвом комуністичної партії СРСР. У подальшому ця система трансформувалась у пострадянську систему перерозподілу влади та власності, утворення й діяльності фінансово-промислових груп, які жили із «сірої» та тіньової економіки.

Наприкінці 1990-х рр. уже була сформована ресурсна база для впливу на політичну систему шляхом тіньового фінансування політики (і політиків). Особливі преференції отримували бюрократичні структури, які стали важливим ланцюгом у процесі

перерозподілу суспільних благ та брали активну участь у транзакціях із великим капіталом задля конвертації суспільних благ у приватні.

Варто погодитись із тим, що українське суспільство має вирішувати проблеми, викликані соціалістичною моделлю модернізації, при цьому традиційні джерела солідарності потребують заміни рефлексивним конструюванням соціальних відносин і нормативних угод. Водночас у процесі соціальної інтеракції, яка змінює традиційні форми панування та трансформує політичні інституції, з'являються нові виклики [7, с. 155].

Зокрема, у сучасних умовах для ефективної протидії політичній корупції недостатньо лише створити антикорупційні інститути. Потрібна постійна увага до простору політичних комунікацій, формування справжнього «антикорупційного дискурсу».

2. Боротьба з політичною корупцією: інституційний та комунікативний складники

Сучасний соціум постає як мережа комунікацій, що характеризується самореферентністю та аутопоезисом (відповідно до теорії Н. Лумана та У. Матурано), а тому особливої ваги набуває комунікативний вимір запобігання й протидії політичній корупції.

Варто погодитись із тим, що соціальна інтеракція під впливом процесів медіатизації та глобалізації, демократизації й раціоналізації створює умови та формує альтернативи політичного вибору пострадянського періоду: від «медіашоу» й театралізації політики з розігруванням смислу, або владної цензури та пропаганди, до спроб комунікативної дії (Ю. Габермас), спрямованої на досягнення компромісу й порозуміння за допомогою раціональних дебатів, що ґрунтуються на етиці. Головне те, що соціальна взаємодія в символічному просторі посткомунізму через неусталені правила визначає «реальний» на цей час стан справ, правил та інституцій, які формуються в процесі інтерпретації й реінтерпретації дій інших [7, с. 156].

Можна стверджувати, що корупційні відносини досі не сприймаються суспільством як девіантні. Тобто варто говорити про несформованість антикорупційного дискурсу ні серед політичної еліти, ні в повсякденних соціальних інтеракціях українських громадян. Адже протидія корупції сприймається як виклик традиціям, дія всупереч встановленим нормам, а інколи навіть як героїчний акт.

Джерела політичної корупції сягають епохи зародження й розвитку державності, коли за прийняття важливих державних рішень в умовах деспотії або навіть за аудієнцію в правителя встановлювалась плата. У Римській імперії корупція існувала у формі зловживань аристократією державними посадами; були закріплені відповідні правові норми, які спрямовувались на боротьбу з корупцією. У подальшому політична корупція сприймається також як цілком негативне явище, яке спотворює політичний вибір громадян і влади. У процесі модернізації об'єктивно зростає роль бюрократії, яка регулює соціальні та економічні відносини. Відповідно, поширюється політична корупція, яка ґрунтується на використанні службового становища. Такий феномен отримав назву «рентоорієнтованої» поведінки бюрократа, яка спрямована не на служіння суспільному благу, а на задоволення власного егоїстичного інтересу.

До інституційних складників, які сприяють поширенню політичної корупції на пострадянському просторі, необхідно віднести такі:

1) діяльність «партії влади», яка час від часу проходить етапи «перезавантаження» та змін назви після чергових і позачергових виборів або протестних акцій, зберігаючи при цьому владу та власність;

2) виборчі кампанії, у ході яких корупційного змісту набувають фінансування політичних партій та прямий чи непрямий підкуп виборців;

3) появу медіакратії (впливових власників медіаресурсів, влада яких базується на процесі медіатизації політики). При цьому медіатизація політики означає, що «політичний порядок денний формується під впливом мас-медіа, які використовують іміджеві стратегії, руйнують бар'єри між публічним і приватним просторами, перетворюють політику на «шоу» та не залишають місця змістовним дискусіям» [8, с. 199].

Антикорупційна діяльність є складовою частиною більш широкої стратегії – трансформації пострадянської системи в напрямі забезпечення переведення діяльності політичних акторів із площини реалізації й захисту власного (приватного) егоїстичного інтересу в площину задоволення суспільного (публічного) інтересу.

Одна із стратегій панівного політичного класу щодо протидії боротьбі з політичною корупцією полягає в намаганні підмінити боротьбу з корупцією обмеженням її масштабів шляхом прийняття відповідних законодавчих актів. Ця стратегія може бути успішною в умовах авторитаризму, коли відбувається адміністративне обмеження корупційної діяльності окремих економічних груп, олігархічних кланів чи монополістів із метою перерозподілу корупційних потоків.

Проте в умовах демократизації, коли політична корупція не знаходить адміністративної відповіді та економічних обмежень із боку «сильної влади», вона спотворює всі соціальні простори. На рівні громадської думки це призводить до формування певних стереотипів щодо ідеї, дії та протидії політичній корупції. По-перше, поширюється міф щодо принципової неможливості подолання політичної корупції. По-друге, поширюється уявлення щодо політичної (державної) влади як засобу корупційного збагачення. По-третє, поширюється думка щодо рівнозначності політичної корупції та повсякденного хабарництва (нібито кожен це робить на своєму місці), що своєю чергою сприяє «нормалізації» феномена політичної корупції в громадській думці.

Варто зазначити, що за останні декілька років в Україні у сфері протидії політичній корупції зроблено досить багато корисних кроків, зокрема й на інституційному рівні. Мова йде про створення спеціальних державних інститутів щодо боротьби з корупцією. Також прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією та спеціальну антикорупційну програму, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів із питань протидії політичній корупції тощо. Ця проблема постійно висвітлюється в мас-медіа у вигляді журналістських розслідувань, репортажів, повідомлень.

Зокрема, дослідження Київського міжнародного інституту соціології переконливо демонструють зрушення в громадській думці щодо політичної корупції: «Поступово та невпинно зростає частка населення, яке покладає відповідальність за боротьбу з корупцією на простих громадян (від 15,8% у 2007 р. до 18,0% у 2011 р. та до 24,0% у 2015 р.)» [4].

Водночас 49,8% дорослого населення України допускають участь у корупційних діях із метою отримання певної вигоди (пришвидшити вирішення власної проблеми, обійти усталені правила тощо), а 37,4% декларують цілковиту неприйнятність для себе корупційної практики [4].

Незважаючи на досить велику кількість громадян, для яких корупція (у тому числі політична) залишається прийнятною дією, можна говорити про певний прогрес у

протидії політичній корупції. При цьому не можна недооцінювати роль припинення практики замовчування корупційних дій у мас-медіа в процесі демократизації.

Наявність хабарництва, з яким індивіди стикаються в повсякденному житті, посилює соціальну напругу, а політична корупція здатна навіть викликати революційні настрої в суспільстві. Окрім негативних соціальних і політичних наслідків, політична корупція створює умови для тінізації економіки та поширення економічної злочинності.

У процесі демократизації пострадянських країн протидія політичній корупції стає комплексним завданням, оскільки охоплює всі без винятку сфери державного регулювання: від освіти й промисловості до охорони здоров'я та аграрного сектору.

Корупційні мережі поступово «захоплюють» політичні інститути та органи державної влади, виникають феномени «безбілетництва» (коли групи бюрократів та олігархів перекладають на суспільство власні витрати), опортуністичної й рентоорієнтованої поведінки представників політичної еліти. Не можна забувати також про шкоду політичному іміджу країни на міжнародному рівні, який має цілком вимірювані втрати: зменшення інвестицій, відмову іноземців від участі в приватизації, кримінальні справи проти вітчизняних посадовців і бізнесменів за кордоном.

Для подолання цих негативних явищ, які спричиняє політична корупція, необхідно дати чітку й однозначну політичну оцінку корупції, сформулювати справжній антикорупційний дискурс у просторі політичних комунікацій.

Варто погодитись із тим, що корупція, її масштаби, специфіка проявів є наслідком загальних політичних і соціальних проблем України. Зв'язок між корупцією та проблемами, що їх породжують, є двостороннім: з одного боку, ці проблеми посилюють корупцію, а з іншого – масштабна корупція загострює їх [3].

Тобто політична корупція спотворює політичний вибір як окремих громадян та представників влади, політичних акторів, так і політичних інститутів та держави в цілому. У прийнятті рішень і виборі з наявних альтернатив з'являється додатковий впливовий фактор – політична корупція.

Варто погодитись із тим, що в процесі демократизації поставторитарних політичних режимів відбувається розширення впливу та зростання ролі комунікації в політиці. Для сучасної політичної реальності справедливим є твердження про важливість свободи слова.

Як про діагноз часу дедалі більше говорять про «становлення глобального комунікативного простору, який продукує загальноприйняті стереотипи та створює поле можливих ідентифікацій» [8, с. 201].

Це означає, що українське суспільство зробило перший крок у протидії політичній корупції: в інформаційному просторі створено атмосферу неприйняття корупції, а на рівні громадської думки закріплено тенденції до сприйняття корупції як негативного явища, що заважає демократизації.

Натомість виявилось, що навіть такі важливі кроки та масштабні заходи поки що не привели до відчутних на загальносуспільному рівні позитивних результатів у справі протидії політичній корупції (якщо не брати до уваги декілька окремих резонансних справ і медіаскандалів). Це зумовлюється як інерцією пострадянської політичної системи, так і низкою політичних, економічних, організаційних, управлінських, правових, ідеологічних факторів.

Однак все-таки головна роль у протидії політичній корупції належить саме політичним і державним інституціям, які мають усі необхідні важелі впливу

(політичну й державну владу) для ефективної боротьби з проявами політичної корупції в українській владі та суспільстві.

В основі інституційної протидії політичній корупції в пострадянських країнах лежить не лише формування дієвих інститутів як управлінських і регулюючих організацій, а й встановлення відповідних правил політичної гри.

Інституціоналізація протидії політичній корупції в Україні відбувається під впливом процесів демократизації та приватизації, глобалізації й децентралізації.

Зв'язок процесів демократизації та приватизації зумовлений необхідністю формування в пострадянських країнах політичного ринку особливого типу – демократії, яка встановлює власні правила політичної гри. Це неможливо без економічного ринку, в основі якого лежить приватизація.

Політична корупція виникає через бажання держави контролювати ті сектори економіки, які мають бути позбавлені державної опіки. Відмова держави від зайвого майна, яким вона не здатна ефективно керувати, означає зменшення рівня політичної корупції та водночас перший крок до демократії.

Саме в результаті приватизації має з'явитись клас справжніх власників, які будуть готові до конкурентної боротьби, а не до вирішення питань за допомогою корупційних зв'язків із владою. У результаті підприємницької діяльності класу власників відбувається зростання економіки, натомість розподіл і перерозподіл державної власності між групами, наближеними до влади, та уникнення приватизації є потужним джерелом політичної корупції. Приватизація сприяє демократизації через упровадження принципів публічності, законності, конкуренції в економічні та політичні відносини.

Процеси глобалізації й децентралізації також глибоко пов'язані в сучасному світі та визначають як інституційний, так і комунікативний виміри боротьби з політичною корупцією.

Експансія ідей демократичного вибору, відкритого суспільства, економічної та фінансової інтеграції лежить в основі процесу глобалізації. Реалізація цих ідей у пострадянських країнах під впливом потужних транснаціональних економічних і політичних акторів передбачає також боротьбу з політичною корупцією.

Фактично в умовах глобалізації країни, які відмовляються від протидії політичній корупції, опиняються на узбіччі світової політики та економіки. Водночас глобалізація сприяє міжнародному розподілу праці, утворенню спільних підприємств, регіональній кооперації, а також запуску процесів саморегуляції на регіональному й місцевому рівнях. Адже є аксіомою те, що чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим нижчий рівень політичної корупції в ній.

Глобалізація як процес розповсюдження демократичних цінностей і ліберальної (неоліберальної) ідеології приводить до децентралізації в економіці, перенесення ваги управління економічними процесами із центру до регіонів, руйнації зрощення бюрократії та олігархії. Це зумовлює формування нової інституційної структури та комунікативної мережі, яка є більш гнучкою й ефективною, а головне – дає змогу послабити традиційні корупційні зв'язки між центром і регіонами, що складались протягом десятиріч.

В умовах глобалізації на фронті боротьби з політичною корупцією в пострадянських країнах з'являються нові потужні актори – глобальне громадське суспільство та глобальні мас-медіа. Їх діяльність не підлягає цензуруванню й обмеженню з боку національних держав, натомість вони користуються довірою

суспільства та є активними спостерігачами/інформаторами громадськості й політичного класу щодо неприпустимості політичної корупції.

Водночас на етапі демократизації необхідне посилення відповідальності представників мас-медіа (власника, журналіста) за поширення недостовірної інформації на замовлення або виготовлення інформаційної продукції неправдивого змісту.

Також ефективна протидія політичній корупції неможлива без глибокого фахового аналізу й послідовного наукового забезпечення, що передбачає визначення факторів політичної корупції та їх реального наукового моніторингу на основі соціологічних методів (оцінки здійснюваних заходів за допомогою моніторингу, опитувань, контент-аналізу, івент-аналізу тощо).

У процесі протидії корупції українська влада спирається на підтримку партнерів із ЄС та США. Зокрема, 26 листопада 2016 р. віце-прем'єр-міністр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Іванна Клімпуш-Цинцадзе та Комісар Європейського Союзу з питань Європейської політики сусідства та переговорів із розширення Йоганесс Ган підписали Угоду про фінансування заходу «Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні» [5]. Відповідно до цієї угоди Україна отримає 16,34 млн євро, які мають бути спрямовані на посилення інституційної спроможності держави в протидії корупції.

Саме політична корупція заважає формуванню суспільного блага та суспільного (колективного) інтересу. Натомість вона спрямована на нелегітимне перетворення суспільного (національного) багатства на приватне. Політична корупція є фундаментом олігархії – однієї з найнебезпечніших форм зловживання владою з метою індивідуального збагачення чиновників і політиків за рахунок інших соціальних груп.

Більше того, на рівні вищих органів державної влади створюються такі правила гри, які унеможливають демократизацію. Тобто протидія політичній корупції сьогодні має відбуватись на всіх стадіях policy making (вироблення політики): від визначення загальних правил і норм до імплементації (впровадження) політики.

Висновки

У сучасних суспільствах політична корупція являє собою загрозливу й небезпечну проблему, яка підпорядковує собі всі сфери політичного життя суспільства.

Боротьба з політичною корупцією в процесі демократизації в Україні не може обмежуватись лише інституційним виміром, тобто створенням та ефективною діяльністю державних антикорупційних органів. Вона обов'язково має враховувати комунікативний вимір і формувати антикорупційний дискурс у просторі політичних комунікацій із метою включення питання протидії корупції до порядку денного суспільства та влади, впливу на громадську думку, підвищення громадської й політичної активності як дієвого запобіжника політичній корупції.

Таким чином, в умовах демократизації пострадянської політичної системи, що характеризується слабкістю демократичних традицій та інституцій, недосконалістю національного законодавства й недостатнім рівнем політичної культури громадян, політична корупція спричиняє негативні наслідки для всіх верств українського суспільства, деморалізує громадян та руйнує їх довіру до держави.

Список використаних джерел:

1. Власенко В. Transparency International: Українці вкрай невдоволені рівнем боротьби з корупцією / В. Власенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/transparency-international-36403880>.
2. Мельник М. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : [монографія] / М. Мельник. – К. : Атіка, 2001. – 304 с.
3. Невмержицький Є. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : [монографія] / Є. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 364 с.
4. Стан корупції в Україні: порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ftp://91.142.175.4/nazk_files/doslidzhennya/34.pdf.
5. Україна та ЄС посилять і розширять співпрацю у питаннях боротьби з корупцією, а також в енергетичній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-posilyat-i-rozshiryat-spiivpracyu-u-pitannayah-38820>.
6. Чемерис І. Політико-правові механізми запобігання та протидії корупції в органах державної влади України / І. Чемерис. – К., 2012. – 209 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mydisser.com/en/catalog/view/13099.html>.
7. Яковлев Д. Alea jacta est: вибір як елемент соціальної взаємодії / Д. Яковлев // Пріоритетні напрямки розвитку суспільних наук у 21 столітті: матер. міжнар. наук. конф. (м. Херсон, 27–28 лютого 2015 р.). – Херсон : ВД «Гельветика», 2015. – С. 155–159.
8. Яковлев Д. Оппоненты демократии: роль «партии власти» и медиакратии в постсоветской политике / Д. Яковлев // Молодий вчений. – 2014. – № 9(12). – С. 198–201.
9. Яковлев Д. Світанок демократії: два вибори і три конверти останнього генсека / Д. Яковлев // Молодий вчений. – 2015. – № 8(23). – Ч. 2. – С. 157–163.